

השופטים בדורותם

מבוא לספר שופטים

סמכיות המלך וזכיותו, ברורים הם בש"ס ובפוסקים. גם ידוע איך הוא מתמנה. אך מה היתה סמכות השופטים האמורים בספר שופטים? איך הם מתמנים? מה היה תפקידם? במה סמכותם ותפקידם שונה ממלך ישראל? מה היה מקור סמכותם? מה היתה מעלתם הרוחנית? האם הם דנו את העם, והאם היו ממעתיקי השמועה? ננסה לברר פרטים אלה, בהקדמה שלפנינו.

השופטים בדורותם

מבוא לספר שופטים

בתחילת ספר שופטים, נאמרה בכתובים הקדמה כוללת לכל הספר, ובכלל הדברים התייחסות להעמדת השופטים:

ויקם ה' שופטים ויושיעום מיד שסיהם. וגם אל שפטיהם לא שמעו כי זנו אחרי אלהים אחרים וישתחוו להם סרו מהר מן הדרך אשר הלכו אבותם לשמע מצות ה' לא עשו כן. וכי הקים ה' להם שפטים והיה ה' עם השופט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט, כי ינחם ה' מנאקתם מפני לחציהם ודחקיהם (שופטים ב, טז-יח).

הגבורה שבה עמד השופט בדרך ניסית להושיע את ישראל, נגד רבים, ולעיתים בלא כלי מלחמה⁷, היא גבורה המלווה ברוח אלקים, "הקים ה' להם שפטים, והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם". אך ברור שכל השופטים היו בעלי מדרגה רוחנית גבוהה מתחילה, ורק אח"כ זכו לרוח גבורה מאת ה', בחינת "התערותא דלעילא". וכבר כתב בספר "תורת חיים"⁸ (מס' בבא בתרא ט"ו ע"א) שהדבר פשוט שכל השופטים שנמנו בספר שופטים צדיקים גמורים היו. אף בסדר תפילת הושענות בסוכות, אנו כוללים את השופטים, ומבקשים בזכותם שהקב"ה יוריד לנו גשמים:

למען יחיד (שמשון) צוררים דש. אשר מרחם לנזיר הקדש. ממכתש לחי הבקעת לו מים. למען שם קדשך. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה. למען למד ראות לטובה אות (גדעון). זעק איה נפלאות. מצה טל מגזה מלא הספל מים. לכלת לבנון. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה: למען כלולי עשות מלחמתך (גדעון). אשר בידם תתה ישועתך. צרופי מגוי בלקקם בידם מים. ללא בגדו כך. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

ואחר שהיו השופטים צדיקים וראויים לכך ושלחם ה', הערה עליהם הקב"ה רוח גבורה, ולעתים רוח הקדש ונבואה והיה פועלם בניסים גדולים מאד. וכך כתב הרמב"ם בספר "מורה נבוכים" (ח"ב פמ"ה):

תחלת מדרגות הנבואה, שילוח לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול, כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, וזאת תקרא "רוח ה'", והאיש אשר ילוח אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או היה עמו ה', וכיוצא באלו השמות, וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם אשר נאמר בהם על

⁷ כמו שנאמר אצל גדעון "ומדין ועמלק וכל בני קדם נפלים בעמק כארבה לרב, ולגמליהם אין מספר כחול שעל שפת הים לרב" (שופטים ז, יב), ולגדעון שלש מאות איש, בלא כלי מלחמה, אלא כדים לפידיים ושופרות.

⁸ רבי אברהם חיים שור, מגדולי דורו, נפטר בשנת שצ"ב.

השופטים בדורותם

הכלל, וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו גם כן מדרגת מלכי ישראל החשובים כלם, והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים, ותהי על יפתח רוח ה', ונאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה'.

כך נאמר על עתניאל בן קנז (שופטים ג, י) "ותהי עליו רוח ה' וישפט את ישראל ויצא למלחמה", ובתרגום יונתן שם כתב "ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם ה' ודן ית ישראל ונפק לאגחא קרבא". ואצל גדעון נאמר (שופטים ו, לד) "ורוח ה' לבשה את גדעון", ותירגם יונתן שם "ורוח גבורא מן קדם ה' לבישת ית גדעון". וכן נאמר על יפתח (שופטים יא, כט) "ותהי על יפתח רוח ה'" - "ושרת על יפתח רוח גבורא מן קדם ה'". ואצל שמשון נאמר (שופטים יג, כה) "ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן", ובתרגום יונתן "ושריאת רוח גבורא מן קדם ה'". וכן נאמר עליו (שופטים יד, ו) "ותצלח עליו רוח ה'" - "ושרת עלוהי רוח גבורא מן קדם ה'".

אמנם אמרו בגמ' בבא בתרא (טו ע"ב) "מאי דכתיב (רות א) 'ויהי בימי שפוט השופטים' דור ששופט את שופטיו, אומר לו טול קיסם מבין שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך" [כלומר: אתה השופט, בא להוכיחני בדבר פעוט, הרי אתה בעצמך נגוע באותו הדבר אף במידה גדולה הרבה יותר], אך כבר פירש שם ה"ח"תם סופר", שהשופטים עצמם ודאי גדולים וצדיקים היו, אלא שלא השגיחו בהשגחה מספקת על בני דורם, וכך הם עיקרי דבריו:

לא ח"ו שהשופט חטא, והרי עתניאל בן קנז ובוועז ועלי הכהן ושמואל הנביא ביניהם, ואפי' יפתח וגדעון אשכולות היו, וחלילה שרוח ה' נוססה בעוברי עבירה. אך לא השגיחו על ישראל בהשגחה הראויה, כדרך שאחז"ל (גמ' שבת נ"ה ע"א) על זקנים שלא מיחו בשרים. והרי עלי הכהן הצדיק לא מיחה בבניו, והיינו 'טול קורה מבין עיניך', שהם עיני העדה והמשגיחים והצופים, והמה היו מצדיקי נפשם, ולא מצדיקי רבים, עד שבא שמואל. והיינו טול קורה מבין עיניך, כי אילו השגיחו בהשגחה יפה, לא באנו לכלל "קיסם" ("קיסם" הוא משל לעוון גזל, וה"ה שאר עבירות). ואמר "קורה" לשון מקרה שהיתה השגחתם במקרה, לא בעצם, וע"כ לא היה דורם יפה, והיה דור שכלו הבל.

וכן מפורש בדברי חז"ל שלא השגיחו על ישראל בהשגחה הראויה. וכך אמרו (ילקוט שמעוני שופטים רמז ס"ח):

אם תאמר אותם שנים ושבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין מפני מה נהרגו? היה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנחס בן אלעזר עמהם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגביהו בגדיהם למעלה מארכובותיהם ויחזרו בכל עיירותיהם של ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לעגלון, יום אחד לחברון, יום אחד לבית אל, יום אחד לירושלים, וילמדו אותם דרך ארץ בשנה, בשתים, בשלש, בארבע, בחמש, עד שיתישבו ישראל בארצם, יתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולם כלו שברא מסוף העולם ועד סופו, הם לא עשו כן אלא כיון שנכנסו ישראל לארצם, כל אחד ואחד רץ לכרמו ולזיתו ואומר שלום עלי נפשי שלא להרבות הטורח.

השופטים בדורותם

מסקנת הדברים: השופטים היו אנשים נבחרים וראויים שזכו שהקב"ה היה עמם להושיע את ישראל. דברי חז"ל "דור ששופט את שופטיו" מכוונים לומר שהיו שופטים שלא הרחיבו והעמיקו את פריסת השגחתם על העם.

סמכויות וזכויות השופטים

התרגום בספר שופטים, תירגם בכל מקום את המונח "שופט" - "נגיד". את הפסוק "ויקם ה' שפטים ויושיעום מיד שסיהם" (שופטים ב, טז) תירגם "ואקים ה' נגידין ופרקינן מיד בזויהון". ולהלן שם "וכי הקים ה' להם שפטים והיה ה' עם השופט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט" (ב' יח), תירגם "וארי אקים ה' להון נגידין, והוה מימרא דה' בסעדיה דנגידא ופריק להון מיד בעלי דבביהון, כל יומי נגידא".

משמעות התואר "נגיד", הוא "מנהיג - המושך את העם אחריו", כמו שמבואר ברש"י בספר דברי הימים. על הפסוק "וימליכו שנית לשלמה בן דויד, וימשחו לה' לנגיד ולצדוק לכהן" (דהי"א כט, כב), פרש"י: מלשון נגידו, תרגום של משכו, ועל שם אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם' (במדבר כז, טז). דהיינו, המלך נקרא "נגיד", משום שהמלך ההולך בראש יוצא ובא לפניהם ומושכם אחריו. "וימשכו" תרגומו "ונגידו" (בראשית ל"ז כ"ח, ירמיהו ל"ח י"ג).

התואר "נגיד" נאמר כמה וכמה פעמים בתנ"ך בקשר למלך, כמו שנאמר במשיחת שאול "ויקח שמואל את פך השמן, ויצק על ראשו וישקהו, ויאמר הלוא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד" (שמו"א י, א). אולם ברור שהשופטים לא היו מלכים. דיני המלך וסמכויותו מבוארים ומוגדרים היטב בהלכה, והרמב"ם הקדיש לכך כמה פרקים בהלכות מלכים, אך סמכויות השופט אינם מבוררים, ושומה עלינו לברר מה היא ההגדרה הנכונה לשופט, להבדילו מהמלכים.

רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת" נפורסם במאסף תורני "ישורון" כרך י"ב עמ' שנ"ט], פורש את משנתו בסמכויות השופטים:

הנה יש שני פסוקים בסגנון אחד, והם יאירו לפענ"ד הענין. האחד בשופטים (ה, כב) "ויאמרו בני ישראל אל גדעון משל בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך גו' ויאמר אליהם גדעון לא אמשל אני בכם ולא ימשל בני בכם". והשני בספר שמואל "וישלח ד' את ירובעל ואת בן נחש ואת שמואל ויצל אתכם גו' ותראו כי נחש מלך בני עמון בא עליכם ותאמרו לי לא כי מלך עלינו, וה' אלקיכם מלככם" (שמו"א יב, יא). והנה כשאמרו לגדעון שימשול בהם, השיב "ה' ימשל בכם". וכן שמואל כשהשיב להם כששאלו להם מלך אמר להם "ה' אלקיכם מלככם", והיינו כשאמרו לגדעון משל בנו גם בנך גם בן בנך היינו שיעשה מלך עליהם מפני שהשופט אינו מוריש לבניו, שרק מלך הוא המוריש, השיב "לא אמשל אני בכם גו' ה' ימשל בכם", התשובה הזאת מוכיחה שהשופט אינו המושל, אלא שההמשלה היא של הקב"ה והשופט הנהו שלוחו של מקום. וכן שמואל אמר "ה' אלקיכם מלככם", ואני הנני רק שלוחו של מקום, כמו שאמר "וישלח ה' גו' ואת שמואל".

ונמצא לפ"ז שמינוי השופט הוא מינוי שלוחו של מלכות שמים, ונמצא שיש לו בכל מצוות ה' כל דיני מלך, שהרי הוא שלוחו של מלכות שמים, אלא שהמלכות אינה שלו

השופטים בדורותם

עד שיורישנה לבניו אחריו. וכן מי שממרה את פיו, הדין חלוק, אם הציווי הוא ע"פ מצות ה', הרי זה הממרה - מורד במלכות, משא"כ אם יצונו צווי פרטי, לא יהא על ידי זה מורד במלך. אך מלך שנמשח בשמן המשחה ומתמנה למלך ממש נעשה גופו מקודש למלוכה, ולפיכך הוא מוריש את המלכות לזרעו אחריו. וכן מי שעובר על ציווי הפרטי והאישי הרי זה גם בכלל מורד במלך.

ולפ"ז אין בין השופט ובין המלך ולא כלום, אלא שאת המלך מושחין, ואז נעשית המלכות קנינו ורכושו הפרטי, אבל במה שציוה ה' לשופט לעשות, בזה כל דיני המלכות שוין בשופט כמו במלך. ולפיכך אנו למדים מהלכות האמורות על יהושע בן נון לדיני מלכות, אף שיהושע היה רק שופט. כגון דין מורד במלכות מהפסוק האמור ליהושע "כל אשר ימרה את פיך", כיון שגם שופט יש לו דיני מלך לאותם דברים מסויימים שעליהם נתמנה ונשלח. וכן מש"כ הרמב"ם על מלך "ויש לו לאסור ולהכות בשוטין לכבודו" (רמב"ם פ"ג מהל' מלכים הל' ח), כנראה שלמד דבר זה מגדעון, שכתוב בו "ויקח את זקני העיר ואת קוצי המדבר ויודע בהם את אנשי סוכות" (שופטים ח, טז) [שיבר ויסר את אנשי סוכות בקוצים וברקנים - כיון שלא הסכימו לכלכל את חיליו כשהלכו למלחמה]. הרי שלמד הרמב"ם דיני מלך מדיני שופטים, והיינו משום שיש גם לשופט כל דיני מלך, אם הוא נוגע לדיני התורה או המלחמה בעד כלל ישראל. והיינו שהיא מלכות שמים והשופט הוא שליח ה'.

עוד כתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"א הל' ג) "אין מעמידין מלך בתחילה אלא ע"פ בית דין של שבעים זקנים וע"פ נביא, כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו", הרי לכאורה נראה מדברי הרמב"ם שנתמנה יהושע למלך, והרי לא מצינו שנמשח. גם קשה לכאורה, אם היה יהושע מלך, למה לא הוריש את המלכות למשפחתו. הן אמת שיהושע לא זכה לבן כמו שאמרו בגמ' עירובין (ס"ג ע"ב), אך היו לו יורשים אחרים, ולמה לא ירשו את מלכותו. גם יש להוכיח לכאורה מגמ' מפורשת במס' יומא (דף ע"א ע"ב) שאמרו שם שאין נשאלין באורים ותומים אלא למלך ולאב"ד, ולמדו כן ממה שנאמר "ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו וגו' הוא וכל בני ישראל איתו" (במדבר כז, כא), ודרשו בגמ' "הוא - זה מלך" ופירש רש"י, שהואיל והפסוק מדבר על יהושע, א"כ נלמד מכאן שמלך יכול לשאול באורים ותומים. הרי מפורש שיהושע מלך היה.

אבל לעומת זה יש להקשות אם יהושע היה מלך, א"כ מה זה שהוצרך שמואל לומר לבני ישראל את משפט המלך "זה יהיה משפט המלך אשר ימלך עליכם, את בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו, ורצו לפני מרכבתו. ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים ולחרש חרישו ולקצר קצירו" וגו' (שמו"א ח, יא), הרי כבר היה ידוע להם משפט המלך מימי יהושע בן נון, אלא ודאי שהיה רק שופט, ועדיין לא היו יודעין משפט המלוכה עד שאול.

גם בסוכה דף כ"ז ע"ב ברש"י (ד"ה שלא העמיד שופט), הולך ומונה את השופטים, ומונה שם את יהושע מאפרים, אהוד מבנימין, גדעון ממנשה וכו'. הרי מונה רש"י את יהושע בין השופטים. עד כאן דברי רבי יעקב קמנצקי זצ"ל.

השופטים בדורותם

מסקנת הדברים, שביחס לאותם הדברים שהשופט נשלח לעשות, יש לשופט דיני מלך, ולכן מצינו שנלמדים מיהושע דיני מלך, אף שלמעשה לא היה אלא שופט. והחילוק בין מלך ממש לשופט, שמלך הוא "בעלים" על המלכות, ולכן דיני מורד במלך הם אף כשמרד בצווי פרטי של המלך, אך שופט שדין מלכותו הוא מכח שליחות ה', אין הוא בעלים על המלכות, ודין מורד בו הוא רק באותם הדברים שנשתלח עליהם. לכן לדעתו, דיני "משפט המלך" שאמר שמואל לעם, כאשר בא להמליך את שאול לא נהגו אצל השופטים, כיון שזכויות אלו שייכות רק למלך שהוא בעלים על המלכות, ולכן צריך היה שמואל ללמד את העם את זכויות המלך, כשהמליך את שאול. הבעלות על המלכות היא דוקא במלך שנמשח, ויהושע שלא נמשח לא היה מלך אלא שופט, אך לאותם הדברים שעבורם נתמנה ע"י משה מפי הגבורה, היו לו סמכויות מלך.

אמנם, למרות דבריו הנפלאים, יש להעיר על דבריו. הנה בסיס דברי רבי יעקב קמנצקי זצ"ל מיוסד על קביעתו שיהושע לא היה מלך אלא שופט, ולכן נוכל ללמוד מהדינים האמורים ביהושע, לכלל השופטים. אך קביעה זו אינה מוסכמת, וכמו שיתבאר לפנינו:

א. רבי יעקב קמנצקי זצ"ל כותב, שאם אמנם היה יהושע מלך, למה לא הוריש את המלכות למשפחתו. ולולי דבריו נראה שאין זו הוכחה. דין ירושה לא נאמר אלא במלך שנתנה לו המלכות לעולם וממילא מוריש לבניו. אך יהושע מתחילה נתנה לו מלכות שעה לתכלית כבוש הארץ (והארכנו בזה בהקדמה לספר יהושע), ולכן לא נאמר בה דין ירושה. וכמו שכתב הרמב"ם לגבי מלכות ירבעם, שלא תעמוד לעולם, ולכן לא נאמר בה דין ירושה (והארכנו בזה בהקדמה לספר מלכים).

ב. עוד כתב להוכיח שיהושע לא היה מלך, משום שלא נמשח בשמן המשחה. אך גם זו אינה ראייה, שהרי מלכי ישראל (כגון ירבעם) שלא היו מבית דוד, גם הם לא נמשחו, וכמו שאומרת הגמ' בהוריות (י"א ע"ב) "מלכי בית דוד משוחין, מלכי ישראל אין משוחין, מנלן אמר רבא אמר קרא (שמואל א' טז) קום משחיהו כי זה וגו' זה טעון משיחה ואין אחר טעון משיחה"⁹. שדין המשיחה נאמר רק למלך שמלכותו עולם [כ"כ המשך חכמה (שמות ל, לא), "ואל בני ישראל תדבר לאמר שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם. נראה דכוונתו, על מי שיכול להימשח לדורות, אבל במי שאינו יכול להיות נמשך גדולתו לדורות, בזה אינו נמשח בשמן המשחה, ומשום הכי אין מושחין אלא מלכי בית דוד בלבד, דמלכי ישראל אין יכולת להמשך מלכותן לדורות, וכמו שכתב רבינו משה בהלכות מלכים, דרק עד ארבעה דורות כמו ביהוא]. וכאמור מלכות יהושע מתחילה היתה לכיבוש ארץ ישראל, ולזמן הכיבוש.

ג. מה שכתב עוד, שאף כלפי שופט נאמרה ההלכה שמורד במלכות חייב מיתה. והוכרח לומר כן ע"פ דרכו, שהרי כל דין מורד במלכות חייב מיתה למדו חז"ל ממה שנאמר ליהושע "כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת" (יהושע א, יח), ולדעתו שיהושע לא היה אלא שופט, על כרחך שדין זה נאמר אף בשופט. ולפי דרכו כתב, שמלך גמור אף כשמצוה על ענין פרטי, המורד בו חייב מיתה,

⁹ ואף אמנם ששאל נמשח בשמן המשחה, כבר הקשה כן המאירי בגמ' בהוריות שם, וכתב לחדש ששאל מלך כפקיד ושומר המלכות לבית יהודה, וכך לשונו "ולמדנו שלא נמשח שאול אלא כממונה וכמחזיק במלכות כגובר או כפקיד עד בא המלך אשר לו המלוכה מצד הירושה, ונמצא שלא היה אלא כממונה מצד שבט יהודה ועשאוהו מפני זה כאלו הוא בעצמו היה מאותו השבט".

השופטים בדורותם

כיון שהמלך "בעלים" על המלכות. אך שופט שדינו כמלך רק על מה שנשלח, אין דין מרידה אלא במי שאינו מציית באותו ענין עצמו שלשמו נשלח.

ואמנם באמת כן הוא, שדין מורד במלכות הוא אף כשמצוה המלך צווי לצרכיו ורצונו הפרטי, ולא רק בצרכי המלכות, וכלשון הרמב"ם (פ"ג מהל' מלכים הל' ח') "כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו, אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה, ואם רצה להרגו יהרג, שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך".

ונראה שלמדו דין זה ממה שנאמר "כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך, לכל אשר תצונו יומת" (יהושע א, יח), שהכתוב הוסיף "לכל אשר תצונו", להורות שבכל צווי אף בדבר פרטי נחשב למורד, כיון שאי שמיעה לקול המלך הוא שבירת המלכות. והואיל ודברים אלו נאמרו ליהושע, הרי מפורש שמרידה ביהושע כוללת גם צווי פרטי, וגם בזה נחשב למורד במלכותו. ולכן נראה שיהושע היה מלך (עיין במבוא לספר יהושע שהארכנו בזה, בראיות נוספות). ומה שרש"י במס' סוכה כלל את יהושע בכלל השופטים, משום שאחר גמר הכבוש, כבר לא היה יהושע מלך אלא שופט. וממילא דברינו אלה אינם עולים בקנה אחד עם שיטתו של רבי יעקב קמנצקי זצ"ל בהגדרת סמכויות השופט.

ד. ומה שכתב עוד רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, שלא נוהג "משפט המלך" (האמור בספר שמואל "את בניכם יקח ושם לו במרכבתו ובפרשיו" וגו'), אלא במלך ולא בשופט - זה יתכן. אך ביהושע, בזמן מלכותו נהג דין זה. הנה הרמב"ן בחומש בפר' קרח (במדבר טז, טו) כתב "לא חמור אחד מהם נשאתי - אמר [משה] מה שררה אני משתרר עליהם, כי מעולם לא לקחתי מהם אפילו חמור אחד לעשות צרכי כדרך המלכים או השרים, כי זה משפט המלוכה דכתיב את חמוריהם יקח ועשה למלאכתו וכו', הזכיר דבר הקטן שבדיני מלכות, וחזר ואמר ולא הרעותי את אחד מהם לשומו במרכבתי ובמלאכתי כאשר יאות למלך", הרי מבואר ברמב"ן שהיה זה מזכויות משה לעשות כן, וכתב שזה דרך המלכים והשרים, ואם נהג כן במשה מדוע שלא ינהג זה גם ביהושע. לסיכום: הבאנו את שיטתו של רבי יעקב קמנצקי זצ"ל, שלדבריו, השופטים הם שלוחי שמים, ומכח זה יש להם סמכויות מלכות. אבל הם שונים ממלך, השופטים אינם מורישים את מלכותם, ומי שמורד בציווי פרטי של השופט, אין לו דין מורד במלכות.

סמכויות השופטים לדעת החתם סופר

נראה, להעמיד את הדברים באופן אחר. השופטים היו באמת נטולי סמכויות שלטון בענין הנהגת העם. משום שלא נתמנו לכך אף לא ע"י קבלת העם. עם ישראל נמשך אחר השופטים משום שהכירו את גדולתם, ורוח ה' שבקירבם, ולכן באופן מעשי שמעו וקיבלו את הנהגתם. חלק מהשופטים היו ראשי סנהדרין, להם היו סמכויות המסורות לסנהדרין גם בכפיה, אך סמכויות אלו אינם סמכויות שלטון.

כן מפורש כתב רבינו החתם סופר (על התורה פר' פנחס):

דע והבן, כי כל זמן שלא היה מלך בישראל ואיש הישר בעיניו יעשה, מכל מקום השופטים הדריכום בדרך ישרה. ואותו שופט לא נתקבל לא מהצבור ולא שום אדם,

השופטים בדורותם

רק כשהיה נמצא איש אחד בכל גבול ישראל אשר יחד מעשיו לשם ה', ולא נטה אחר הבצע, וכל מעשיו לש"ש, ממילא היו כל ישראל שומעין לו, ואפילו לאשה. דבורה היתה שופטת את ישראל והלכו אחריה, ומי מינה אותה, ומי קבלה, רק קדושתן של ישראל ולבכם השלם.

ואעפ"י שלא היה אז ביד אותם השופטים לכופ את המעוט ההולכים בשרירות לבם, ואילו היה מלך ממונה ומקובל לא הניח פסלו של מיכה עומד, מ"מ רוב ישראל היו צדיקים והיה להם זכות גדול בזה. ואמנם בהתמנות מלך צדיק, טוב יותר, שהרי כופה גם את המיעוט, אך רע ורע בהיותו רשע כירבעם וכופה שלא יעלו לרגל, ואחז שאחז בתי כנסיות וסוגר דלתי ביהמ"ק ומכבה המנורה, ואמון שרף התורה. ואילו בימי שופטים לא יארע כזה, אלא איש כל הישר יעשה, אין לבטל פסל מיכה ולא לסגור דלתי משכן שילה [כלומר, שבימי השופטים לא היה מי שיכוף אותם לטוב, אבל גם לא היה מי שיכוף אותם לרע, אלא] איש כל הישר בעיניו יעשה, ורובם הלכו אחר השופטים.

אם נתבונן היטב בפסוקי ספר שופטים, נמצא שכמעט בכל השופטים נאמר תחילה שהושיעו את ישראל מיד אויביהם, ורק אח"כ נאמר ששפטו את ישראל. ולפעמים ישועתם היתה רק מקומית ביחס למשפחה משבט (כמו אצל יפתח), או שבט אחד או כמה שבטים, ואח"כ נאמר ששפטו את ישראל. וכוונת הדברים שאחר שראו עם ישראל שרוח ה' בקרבו, כל ישראל נמשכו אחריו וקיבלו את הנהגתו בפועל. אך לא היה כאן מינוי כלל. וכך נאמר בגדעון, שרצו למנותו למושל אחר שהושיע אותם מיד מדין "ויאמרו איש ישראל אל גדעון משל בנו גם אתה גם בן בן בן כי הושעתנו מיד מדין" (שופטים ה, כב). ואמר להם גדעון "לא אמשל אני בכם ולא ימשל בני בכם ה' ימשול בכם", היינו שלא רק שלא קיבל להוריש לבניו, אלא אף לגבי עצמו לא קיבל שילטון כלל. וכוונת דבריו "ה' ימשול בכם", שהוא ינהיגם לעבודת ה', וקבלו דבריו כגדול הדור ונמשכו אחריו לעבודת ה'. אמנם נאמר "וישלח ה' את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם מיד אויביכם מסביב ותשבבו בטח" (שמו"א יב, יא), ומתוך כך הסיק רבי יעקב קמנצקי זצ"ל שהשופט הוא שליח מלכות שמים, אך באמת השליחות היתה רק להושיע את ישראל, וכמו שנאמר בפסוק "ויצל אתכם מיד אויביכם מסביב ותשבבו בטח" (שמו"א יב, יא), אך מה שנאמר בכל שופט, אח"כ "וישפוט את ישראל" וגו', היינו שאח"כ הנהיג את ישראל, וע"ז כבר לא נאמר שליחות ה', אלא כמו שנתבאר שהעם נמשך אחריו ושמעו לו.

גם רבי חיים קנייבסקי שליט"א, בספרו "טעמא דקרא" (על שופטים) כתב כדברים אלו:

וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם, ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה, ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ, וישפוט את ישראל וגו' וישפוט אחריו את ישראל עבדון וגו' ויהי לו ארבעים בנים ושלשים בני בנים רוכבים על שבעים עירים וישפוט את ישראל וגו' (שופטים יב). וכן כתוב אצל יאיר הגלעדי "ויהי לו שלשים בנים רוכבים על שלשים עירים ושלשים עירים להם וגו' (שופטים י, ד) וצריך להבין למה הוצרך הפסוק לספר זה. ואפשר לומר שהענין, שהנה בכל דור שאין מלך ונשיא הקב"ה מעמיד א'

השופטים בדורותם

מגדולי הדור וירא שמים, שכל הדור מכבדים אותו ומתייראים מפני דבריו מתוך שדבריו מקובלים על רוב העם, ועי"ז יש לו כח להנהיג את כל הדור בדרך ה' וזה היה הענין בשופטים, אף שהיו בהם שלא היו כ"כ גדולים בתורה כמ"ש חז"ל ביפתח. והנה הפסוק מספר הסבה שנתקבלו על כל ישראל והיו דבריהם נשמעים ועי"ז שפטו את ישראל, ויש מהם שהיה מפני גדלותם בתורה, כמו שהיה בעתניאל שמספר הפסוק ע"י שכבש את קרית ספר כמ"ש בתמורה ט"ו דהיינו שהחזיר מתוך פלפולו את ההלכות שנשתכחו. ויש מהם שנתקבלו לשופטים משום נבואה ורוה"ק כמו שהיה בדבורה, ויש מהם ע"י שכבשו המלחמות כמ"ש בגדעון ויפתח ושמגר ואהוד, ויש מהם ע"י גבורתם כמ"ש בשמשון, ויש מהם ע"י עשרם וריבוי בניהם ומשפחתם עי"ז היו חשובים מאד, ונתקבלו דבריהם בכל ישראל, ועי"ז הי' בכחם לשפוט את ישראל ולכן מספר הפסוק זה.

ולפי הדברים האמורים, שהשופטים הנהיגו את העם משום שהעם נמשך אחריהם, ולא משום שהיה להם סמכות שלטון. יש לעיין במה שנאמר אצל גדעון: "ויקח את זקני העיר, ואת קוצי המדבר ואת הברקנים, ויודע בהם את אנשי סכות. ואת מגדל פנואל נתן, ויהרג את אנשי העיר" (שופטים ח, טז-יז). ולכאורה דבר זה לא יכול להעשות בחוסר סמכות. והרי רק אחר המלחמות אמרו לגדעון משול בנו, ולא קיבל, ולפני המלחמה לא מינו אותו.

אך באמת החובה על עם ישראל לצאת למלחמות, נגד הצרים עליהם, או מלחמת שבע עממין, אינה תלויה בשלטון או במלך, אלא זו מלחמת מצוה, וחייבים כל ישראל לצאת למלחמה. ולכן יצאו למלחמה אחר דבורה וברק בן אבינועם. וכמה גינתה דבורה את אלה שלא באו לעזרת המלחמה "אורו מרוז אמר מלאך ה', אורו ארור ישביה, כי לא באו לעזרת ה', לעזרת ה' בגבורים". (שופטים ה, כג). ולכן מבאר בשו"ת "חתם סופר" (ח"א, או"ח סי' ר"ח), שמעשה גדעון היה בשעת מלחמה, ומשום שאנשי סכות ופנואל סירבו לסייע לו בהליכתו למלחמה, היו ראויים לעונש מדיני המלחמה.

תפקיד השופטים: הדרכת העם בדרך התורה והמצוה.

כאמור, התרגום בספר שופטים, תירגם בכל מקום את המונח "שופט" - "נגיד". את הפסוק "ויקם ה' שפטים ויושיעום מיד שסיהם" (שופטים ב, טז) תירגם "ואקים ה' נגידין ופרקינן מיד בזזיהון". ולהלן שם "וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט" (ב' יח), תירגם "וארי אקים ה' להון נגידין, והוה מימרא דה' בסעדיה דנגידא ופריק להון מיד בעלי דבביהון, כל יומי נגידא". משמעות התואר "נגיד", הוא "מנהיג - המושך את העם אחריו". אמנם מה היה תפקידם של השופטים אחר שהושיעו אותם מיד אויביהם.

אך מצד שני, בכל השופטים שנאמר בהם "וישפוט את ישראל", כמו למשל בעתניאל בן קנז "ותהי עליו רוח ה' וישפט את ישראל" (שופטים ג, ט), כתוב בתרגום "ודן", וכמו שתירגם אצל עתניאל "ושרת עלוהי רוח נבואה מן קדם ה' ודן ית ישראל". וכך נאמר ותירגם בשאר השופטים. וכוונת הדברים, שהשופטים היו מוכיחי הדור, ומדריכים את עם ישראל בדרך התורה והחזירות

השופטים בדורותם

למוטב. "שופט" היינו "מוכיח", כמו שכתב רש"י על הפסוק "האחד בא לגור וישפוט שפוט" (בראשית יט, ט), "אדם נכרי יחידי אתה בינינו שבאת לגור, וישפוט שפוט ונעשית מוכיח אותנו". וכן מבואר בדברי המלבי"ם, שעל מה שנאמר בעתניאל בן קנז "ותהי עליו רוח ה' וישפט את ישראל" (שופטים ג, י), כתב שם "ותהי עליו רוח ה' - רוח משפט וגבורה לשפוט את ישראל ולהשיבם אל דרכי ה'". ולכן נאמר "והיה במות השופט ישבו והשחיתו מאבותם ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם" (שופטים ב, יט). גם מדברי הגמ' בבבא בתרא (טו ע"ב) שהיה השופט אומר לאדם "אומר לו טול קיסם מבין שיניך", נראה שזה היה עסק השופטים, וכמו שכתב הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ד ה"ב) "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה".

וכן נאמר על שמואל "ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה', ויצומו ביום ההוא ויאמרו שם חטאנו לה', וישפט שמואל את בני ישראל במצפה" (שמו"א ז, ו). ושם נאמר "והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה" (טז). ואין הכוונה לשפיטה בלבד בין אדם לחבירו, אלא שהדריכם בכל מקום בדרך התורה והמצוה. וכמו שכתב באור החיים (במדבר כד, ו) "שמואל הנביא היה מסבב כל ארץ ישראל ללמד ישראל תורה ומצות בכל שנה ושנה". וזה היה עיקר תפקיד השופטים.

וכן מבואר בספר הטור (חושן משפט הל' דיינים ס"א) שכותב על השופטים בספר שופטים: "כל שופט ושופט שפט את דורו, והשיבו מדרכו הרעה לעבודת ה' ללכת בדרך אשר דרך בה אברהם אבינו לעשות צדקה ומשפט, ובעבור זה ניצולו מידי אויביהם, עד שקם שמואל לנביא נאמן השם, וישפוט את ישראל כל ימי חייו והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמצפה והגלגל ושפט את ישראל את כל המקומות האלה, ואמרו חכמים שבדרך שהלך שנה זו לא הלך שנה זו למען השיב לב כל העם לעבודת השם וללכת בדרך אשר הלך אברהם אבינו ע"ה".

האם ה"שופטים", שפטו כבית דין בדיני ממונות, בין אדם לחבירו. הרי כידוע מלכי ישראל שמשו כשופטים גם במשפטים בין אדם לחבירו. זה היה אחד מתפקידי המלך לשפוט את העם, כמו שכתב הרמב"ם בהל' מלכים (פ"ד הל' י) "אין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות, שנאמר (שמו"א ח, כ) **ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו**". ובאמת כך היה, כמו שנאמר (שמו"ב טו, ב-ו) "והשכים אבשלום ועמד על יד דרך השער ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט, ויקרא אבשלום אליו וגו' ויעש אבשלום כדבר הזה לכל ישראל אשר יבאו למשפט אל המלך". אף משפט שלמה בין שתי הנשים, מפורסם הוא. ובספר מלכים ב' מסופר "ויהי מקצה שבע שנים ותשב האשה מארץ פלשתים ותצא לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה" (ח' ג).

ואמנם מצוים אנו להעמיד שופטים בכל פלך ופלך, ובכל עיר ועיר, כמצוה עלינו בתורה "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק" (דברים ט"ז י"ח). וכמו שפסק הרמב"ם (פ"א מהל' סנהדרין הל' א) "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפניהם". וא"כ יש לעיין לאיזה

השופטים בדורותם

צורך העמידה התורה את המלך כשופט במשפטי ממון בין אדם לחבירו. אך ברור, שהמשפטים שהיו באים לפני המלך, היו אותם המשפטים שהיו בלתי פתורים בבית דין. הרי נאמר "ושפטו את העם משפט צדק", ואין בית דין דן אלא ע"פ עדים, כמו שנאמר "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). אך הרבה פעמים אין עדים בדבר, ולכן היו באים לפני המלך שמסמכותו לדון ע"פ אומדנא, ולקבוע פשרה, או דין ע"פ שקול דעתו. הלא כך נאמר במשפט שלמה כשאמרו לפניו "ואנחנו יחדו אין זר אתנו בבית זולתי שתיים אנחנו בבית" (מל"א ג, יח), וכתב המצודות שם "אין זר אתנו וגו' - להיות עד בדבר", ולכן באו למשפט המלך. ולפעמים היה המלך דן ע"פ אומדן הדעת כמו שהיה באשה השונמית שבאה "לצעוק אל המלך אל ביתה ואל שדה" (מל"ב ח, ג), שלא היתה יכולה לזכות בדין ע"פ בית דין, כיון שהחזיקו בביתה ובשדה שבע שנים, ועל פי שורת הדין היתה חזקת המחזיק בשדה מועלת ולא היה צריך להביא שטר שקנה ממנה את הבית ואת השדה, ולכן צעקה אל המלך, והמלך שהבין מדברי גחזי שהיא אשה צדקת ואמת בדבריה, ציוה להחזיר לה את ביתה ואת שדה.

עיקר סמכות זו, רמוזה במה שאמר דוד ע"ה "לשלמה אלקים משפטיך למלך תן, וצדקתך לבן מלך" (תהלים עב, א), שיש עוד מידת משפט, הקרויה "משפט המלך", שפועל מכח השררה והשלטון. אך לא מצינו שלשופטים האמורים בספר שופטים, יש סמכות זו לדון ע"פ אומדן הדעת. ולפי מה שנתבאר לעיל שלשופטים לא היתה סמכות שלטונית מחייבת, לכן באמת לא שפטו כדרך המלכים [וכן נראה להוכיח, ממה שאמרו לשמואל "תנה לנו מלך לשפטינו" (שמו"א ח, ו), הרי שלא נהג משפט המלך באותו זמן]. אמנם היו שופטים שהיו ראשי בית דין וראשי סנהדרין, אך הם דנו ע"פ משפטי התורה, כשאר דיינים שבישראל, ולא מכח שררת שלטון. ואצל דבורה הנביאה נאמר "ודבורה אשה נביאה אשת לפידות, היא שפטה את ישראל בעת ההיא, וגו' ויעלו אליה בני ישראל למשפט" (שופטים ד, ד-ה). וכתב התרגום "וסלקין לותה בני ישראל לדינא", והיא אמנם דנה ע"פ משפטי התורה. וכן השופט אבצן, שלדעת חז"ל הוא בועז, נאמר עליו בתרגום (דבה"א ד' כ"ב) "רב חכמיא דמתיבת בית לחם" (ראש החכמים שבסנהדרין שבבית לחם), ובזוהר חדש רות, עה"פ "ויאמרו כל העם אשר בשער" (רות ד, יא) מפרש "זו סנהדרי גדולה שהיו שם, כמד"א מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער" (שמו"ב כג, טו). ופסוק זה נאמר על דוד, וכתב שם רש"י "אמרו רבותינו הוצרך לשאול שאלה מסנהדרין היושבים בשער בית לחם".

מסירת התורה שבעל פה בתקופת השופטים

על פתיחת ספר שמואל בו"ו החיבור, כתב רש"י "ויהי איש אחד - הכל לפי הסדר, משה מסר את התורה ליהושע, ויהושע לזקנים, ושופט מסר לשופט, עד שהגיע לעלי, וממנו לשמואל כמו ששינו וזקנים לנביאים (רש"י שמו"א א, א). ומשמעות דבריו שכל השופטים היו ממוסרי תורה שבע"פ מדור לדור. הוי אומר, השופטים היו אחראים לשני דברים גם יחד, להנהגת כלל ישראל ולהעברת המסורה מדור לדור כחוליות בשרשרת המסורה.

השופטים בדורותם

וכך נראה מדבריו בפתיחת מסכת אבות "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים", שכתב שם "וזקנים הללו מסרו לכל זקנים שהיו בכל דור ודור, כמו לעתניאל, ועתניאל לאהוד ושאר השופטים שהיו אחריו, עד שהגיע לנבואת עלי הכהן ולשמואל הרמתי", היינו שקורא התנא במשנה לשופטים בשם זקנים, מפני שהם היו חכמי התורה, והיו הממונים להעמיד ממלכת התורה בישראל.

וכן פירש רבי שמחה ויטרי תלמידו (במחזור ויטרי סי' תכ"ד), שהביא סדר מקבלי התורה: "יהושע לזקנים. ועל ידי יהושע נמסרה לזקנים. הם שופטים שעמדו לישראל עד שמלך שאול וקורא אותם זקנים וכו'. ומצינו שיהושע מסרה לזקנים שהיו רודים ושוטרים את ישראל, כדכתיב ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע (שופטים ב, ז). ואותם זקנים מסרוה לשופטים שאחריהם שהיו זקנים. וכל אחד מהזקנים והשופטים מסר לחבירו. והא לך סדר השופטים: עתניאל, אהוד, שמגר, ברק, גדעון, אבימלך, תולע, יאיר הגלעדי, פנחס, יפתח, אבצן זה בעז, אלון, עבדון, מנוח, שמשון".

אמנם שיטתם היא דלא כהרמב"ם שכתב בהקדמתו לפירוש המשנה וז"ל: "וכאשר מת יהושע כו' למד לזקנים מה שקבל כו', ועליהם אמר הכתוב וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע, ואח"כ למדו הזקנים ההם מה שקבלו מפי יהושע אל הנביאים, עכ"ל. וכן כתב בהקדמת חיבור משנה תורה, וז"ל: "תורה שבעל פה כו' למדה משה רבינו כו' לשבעים זקנים, ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה, וליהושע כו' מסר תורה שבע"פ כו', וזקנים רבים קבלו מיהושע, וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס, ושמואל קבל מעלי וכו', עיי"ש.

שיטת הרמב"ם מבוססת על כך, שחז"ל העידו על חלק מהשופטים, בלשון שמשמע ממנה שלא היו ראויים להיות מענקי התורה, ושיהיו ראויים להיות מכלל שלשלת מוסרי התורה. על יפתח הגלעדי אמרו במדרש תנחומא (-בובר- פר' בחוקתי סי' ז) "וכן אתה מוצא ביפתח הגלעדי, מפני שלא היה בן תורה איבד את בתו", וכן אמרו שם "ועליו אמר הכתוב גבר רש ועושק דלים מטר סוחף ואין לחם' (משלי כח, ג), גבר רש זה יפתח שהיה רש בתורה, גרופות של שקמה היה". ומאידך כתוב שבדור השופטים היה פנחס גדול החכמים, ולכן נתבע על כך שלא הלך אצל יפתח להתיר את נדרו (מד"ר ויקרא, פרשה ל"ז). ולכן כתב הרמב"ם "וזקנים רבים קבלו מיהושע, וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס" - ולא הזכיר בלשונו "שופטים".

ומאידך מצינו בדברי חז"ל, שהשופטים היו ראשי בית דין. ועל עתניאל בן קנז מפורש שהיה ממוסרי הקבלה, והוא בילקוט שמעוני (פרשת פינחס, רמז תשעא):

"אמר ליה הקב"ה, משה וכך דברת, הריני מראה אותך כל השופטים וכל הנביאים שאני מעמיד על בני מעכשיו עד שיחיו המתים, אמר רבי סימון ויראהו ה' את כל הארץ, והיה מראה אותו יהושע עומד תחתיו ומוסר לעתניאל וכן כולן.

ובבראשית רבה (פר' חיי שרה פרשה נ"ח): עד שלא השקיע שמשו של משה הזריח שמשו של יהושע שנאמר (במדבר כז) ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון, עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז שנאמר (שופטים א) וילכדה עתניאל בן קנז.

השופטים בדורותם

ועל אהוד בן גרא אמרו במדרש תנחומא (פר' ויחי סי' יד):

"וייעש לו אהוד חרב ולה שני פיות (שופטים ג, טז), שהיה עוסק בתורה שנקראת חרב פיפיות, ולה שני פיות, שאוכלת בשני עולמות, העולם הזה והעולם הבא".

ועל אבצן השופט, שאמרו חז"ל שהוא בועז, נאמר בתרגום (דבהי"א ד' כ"ב) "רב חכמיא דמתיבת בית לחם" (ראש החכמים שבסנהדרין שבבית לחם), ובזוהר חדש רות, עה"פ "ויאמרו כל העם אשר בשער" (רות ד, יא) מפרש "זו סנהדרי גדולה שהיו שם, כמד"א מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער" (שמו"ב כג, טו). ופסוק זה נאמר על דוד, וכתב שם רש"י "אמרו רבותינו הוצרך לשאול שאלה מסנהדרין היושבים בשער בית לחם". ובמדרש רות רבה (וילנא-פרשה ה) אמרו "בועז גדול הדור היה".

ועל גדעון שמשון ויפתח אמרו בגמ' ראש השנה (כ"ה ע"א):

ויאמר שמואל אל העם, ה' אשר עשה את משה ואת אהרן (שמואל א, יב), ואומר: וישלח ה' את ירבעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל" (שם), ירובעל זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל, בדן זה שמשון ולמה נקרא שמו בדן דאתי מדן, יפתח כמשמעו. ואומר (תהלים צט), משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. שקל הכתוב שלשה קלי עולם (גדעון, שמשון ויפתח) כשלשה חמורי עולם (משה, אהרן ושמואל) לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים.

הנה מבואר שאף שחז"ל כינו שופטים אלו כ"קלי עולם", אבל היו ראשי בית דין, וכמו שאמרו בתוספתא (ר"ה פרק א' הלכה י"ח) "ללמדך שבית דינו של ירובעל גדול לפני המקום כבית דינו של משה. ובית דינו של יפתח, גדול לפני המקום כבית דינו של שמואל. להודיעך שכל מי שנתמנה פרנס על הצבור אפי' קל שבקלים שקול כאביר שבאבירים. וכן הוא אומר "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט" וגו' אין לך אלא שופט שבדורך".

ולכן נראה בדעת רש"י, שכוונת חז"ל שהיו "קלי עולם", היינו שלא היו גדולי תורה כשאר מוסרי הקבלה, אבל היו חכמים גדולים, ואפשר שהם היו מוסרי התורה, וכל התורה שאצלנו היא כדקדוק ממש כפי שניתנה למשה מפי הגבורה. וגם אפילו אם נאמר שחטאו וטעו באיזה דברים, מסתבר שחזרו בתשובה על זה ונתקבלה תשובתם, ולדורות הן הן מוסרי התורה.

אך יתכן שאף רש"י סובר כהרמב"ם, שאין הכוונה שכל השופטים היו מוסרי הקבלה בעצמם, אלא שתפקיד השופט שהיה מנהיג הדור ונשיאו, להבטיח שאכן יהיו בכל דור כאלו שתורתם אומנתם, ושיהיו תופשי ישיבה וימשיכו את המסורה, ותפקיד השופט היה כעין ריש גלותא בתקופות מאוחרות. והיה מוטל עליהם העול והאחריות להבטיח שאכן המסורה תימשך לדורות הבאים, ואת תפקיד זה קיימו השופטים באמונה ולכן נחשבו כ"מוסרי התורה", אף שבפועל כל הפרטים נמסרו אלינו על ידי חכמי התורה, והסנהדרין שבכל דור.